

Nr 99.

Av herrar **von Heland** och **Löfvander**, om rätt för arrendator, som för brukad fastighet utgör vägs katt, att å vägstämman utöva rösträtt för fastigheten.

Enligt nu gällande bestämmelser i väglagen åligger väghållningsbesväret för jordbruksfastighet ägaren. Även om fastigheten är utarrenderad, har ägaren att i förhållande till det allmänna ansvara för dess fullgörande.

Såsom en följd därav upptages såsom regel ägaren i vägfyrktalslängden, och rösträtten för fastigheten vid vägstämman utövas av honom. Enligt 2 kap. 23 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom — vilket författningsrum erhållit nu gällande lydelse genom lag den 28 september 1928 — är emellertid arrendator gentemot jordägaren ansvarig för det fastigheten åvilande väghållningsbesväret. Det må dock erinras om, att nu nämnda lagrum icke äger tillämpning i de fall, där lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand gäller eller alltså beträffande den huvudsakliga delen av bolagsjorden i Norrland samt i Kopparbergs, Värmlands och vissa delar av Örebro län. Sistnämnda lag föreskriver nämligen i 24 §, att arrendatorn ej må förpliktas att ansvara för annat för fastigheten utgående väghållningsbesvär än vägunderhåll in natura. Såsom redan antytts är dock detta lagrums tillämpningsområde relativt begränsat, och man torde utan att göra sig skyldig till överdrift våga utgå ifrån, att 1907 års nyss berörda lag äger tillämpning å de flesta — och ojämförligt största — arrendena i vårt land.

Som redan nämnts utövas rösträtten vid vägstämman — och sålunda även vid sådan kommunalstämma, där sockenombud skall utses — av jordägaren. I 52 § väglagen, sådant detta författningsrum lyder enligt lag den 27 juni 1927, återfinnes emellertid ett stadgande, som möjliggör för arrendator att efter överlåtelse komma i åtnjutande av rösträtten för fastigheten. Tredje stycket av nyssnämnda lagrum lyder nämligen:

”Har rösträtten för jordbruksfastighet av ägaren skriftligen överlåtits å arrendatorn för hela arrendetiden eller viss del därav, ej understigande ett år, äge arrendatorn utöva rösträtten så länge överlåtelsen gäller. Om överlåtelsen äger arrendatorn få anteckning verkställd i Vägfyrktalslängden.”

Denna bestämmelse torde emellertid hava saknat större praktisk betydelse. Det torde nämligen endast i sällsynta fall hava förekommit, att i arrendekontraktet intagits föreskrift om, att rösträtten för fastigheten skulle utövas av brukaren. Någon tillämpning därutöver synes bestämmelsen icke hava erhållit. Även i de

fall då jordbruksfastighet efter ikraftträdandet den 1 januari 1928 av förenämnda stadgande upplåtits å arrende, torde följaktligen ägaren i regel hava varit berättigad utöva rösträtten för egendomen. Det må i detta sammanhang anmärkas, att fullmakt från jordägaren att utöva rösträtt icke kunnat utnyttjas av arrendatorn, därest denne icke själv varit röstberättigad vid vägstämman, något som endast i sällsynta undantagsfall varit förhållandet.

Nu gällande synnerligen formalistiska föreskrifter medföra emellertid en stor obillighet gentemot det stora flertalet arrendatorer, vilka, såsom redan framhållits, faktiskt nödgas vidkännas det för brukad fastighet utgående väghållningsbesväret. En ändrad lagstiftning, som ger större rättvisa åt arrendatorernas berättigade intresse, torde därför vara påkallad. Innan vi söka att närmare utveckla och motivera denna vår ståndpunkt, tillåta vi oss att lämna en redogörelse rörande förhistorien till nu gällande bestämmelser i ämnet.

I väglagen enligt dess ursprungliga lydelse funnos inga föreskrifter om, huru beslutanderätten inom väghållningsdistrikten skulle utövas. Bestämmelser härutinnan infördes nämligen i 52 § först genom lag den 20 juni 1905. Genom nyssberörda lagändring erhöll dock icke arrendator någon rätt att ens efter överlåtelse utöva rösträtt å vägstämman, oaktat vägunderhållet redan då åvilade honom. Detta förhållande var emellertid icke helt oförklarligt. Vägunderhållet utgjordes nämligen för jordbruksfastighet så gott som uteslutande in natura. Det föll sig visserligen av sig självt, att de nödiga naturaprestationerna skulle fullgöras av arrendatorn, som hade tillgång till dragare och fordon m. m., men därav följde icke axiomatiskt, att han också skulle äga rätt att utöva rösträtten för fastigheten å vägstämman. Naturaunderhållet var nämligen i huvudsak oberoende av vägstämmans beslut och reglerades i stället vid de årligen återkommande vägsynerna. Däremot ägde vägstämman beslutanderätt beträffande anläggning av nya vägar, enskilda vägars övertagande till allmänt underhåll m. m., beslut som kunde sträcka sina verkningar långt utöver arrendetiden. Av det nu anförda torde sålunda framgå, att det med dåvarande förhållanden beträffande vägunderhållet icke var så mycket att erinra emot, att arrendatorn helt uteslöts från medbestämmanderätten vid vägstämman.

Dessa förhållanden skulle emellertid så småningom ändras högst väsentligt. Från att hava trafikerats huvudsakligen av lantbrukarnas fordon kommo vägarna att tagas i den snabbt växande bilismens tjänst. Ännu i början av detta århundrade användes landsvägarna så gott som uteslutande för tillgodoseende av den lokala trafiken, men därefter har deras betydelse för samfärdseln mellan olika delar av landet alltmera ökat. Särskilt hava dessa förhållanden accentuerats efter världskrigets slut. Detta har i sin tur, som känt är, medfört en dittills oanad utveckling av vägväsendet. Naturaunderhållet kunde icke längre tillfredsställa de nya kraven, med påföljd att vägkassorna så småningom nödgades övertaga vägunderhållet i dess helhet. Därigenom kom detta att för arrendatorerna — liksom för jordbrukarna i gemen — att förvandlas

från natura till penningprestationer. I följd härav erhöles arrendatorerna ett betydligt större intresse av vad som beslöts å vägstämmorna, då dessa skulle bestämma storleken av den vägs katt, för vilken arrendatorn i sista hand ansvarade. Att denna omvälvning inom vägväsendet måste framkalla krav på ändrade bestämmelser rörande rätten att utöva rösträtt å vägstämma, var därför naturligt.

I motion till 1926 års riksdag (andra kammaren nr 72) hemställdes, så vitt nu är ifråga, att brukare av jordbruksfastighet skulle i fall, då medgivande därom av fastighetens ägare föreläge, få införas i vägfyrktalslängden i stället för ägaren. Efter att hava lämnat en redogörelse för då gällande bestämmelser i ämnet fortsätta motionärerna:

”Det oriktiga i sakernas tillstånd hade givetvis tidigare uppmärksammats; försök hade också gjorts att vid upprättande av röstlängd i densamma införa brukaren i stället för ägaren — detta i analogi med vad som gällde för den kommunala rösträtten. Dylika beslut hade dock undanröjts i högre instanser.

Så länge emellertid som den fastighet åvilande underhållsbördan icke var alltför tung och några prestationer utöver det så att säga normala och förutsedda icke krävdes, framstodo måhända icke missförhållandena mellan brukarens rättigheter och skyldigheter så klart. Även i detta avseende hade emellertid de senaste åren medfört en förändring. Naturavägunderhållet hade blivit oerhört betungande och kraven på vägstandarden hade höjts utan hänsyn till om vederbörande underhållsskyldige haft tillräckliga ekonomiska resurser att fylla de högre fordringarna. Särskilt i ett avseende hade det måst för vederbörande arrendator kännas hårt att i dessa viktiga frågor stå helt utanför de beslutandes krets, nämligen när det gällde beslut om övergång från naturaväghållning till underhåll medelst vägkassan.”

Efter att hava omnämnt, hurusom för att möjliggöra ett vägunderhåll, som fullt motsvarade automobilismens krav, genom ändring i väglagen tillfälle då beretts vägkassan att helt eller delvis övertaga vägunderhållet inom ett väghållningsdistrikt, samt att vägtungan därigenom för jordbruksfastighet förändrats från naturaprestation till gäldande av kontant vägs katt, fortsätta motionärerna sålunda:

”Om väghållningsbesvärets utgörande i penningar redan i och för sig kunde betraktas såsom mera tyngande än dess utgörande in natura, måste det givetvis kännas i dubbel måtto hårt med den gällande, för jordbruket oförmånliga repartitionsgrunden. Och synnerligast för en arrendator — ej minst under rådande svåra tider för jordbruket — kunde naturaarbetets ersättande med ett avsevärt kontant skattebelopp helt och hållet rubba de ekonomiska beräkningarna, kanske helt förändra de grunder, på vilka arrendeavtalet vore byggt. Och likväl hade arrendatorn ringa möjlighet att inverka på ett beslut i frågan.”

Motionärerna funno emellertid, att för det dåvarande det icke borde ifrågasättas att söka ernå en så genomgripande förändring, att fastighetens brukare

generellt tillerkändes rösträtt å vägstämma i stället för ägaren. Enligt motionärernas mening skulle mycket vinnas genom den av dem — enligt vad ovan nämnts — begärda ändringen i väglagen.

Jordbruksutskottet anförde i sitt utlåtande nr 54 i anledning av motionen, att det onekligen syntes föreligga ett mindre tillfredsställande förhållande däri, att arrendator, som svarade för vägunderhållet, icke i någon form eller i någon utsträckning skulle äga rösträtt vid vägstämma. Utskottet fann därför motionens syfte värt beaktande. Emellertid fann utskottet frågan vara av så komplicerad beskaffenhet, att dess lösning lämpligen borde föregås av en mera ingående undersökning från lagtekniska och andra synpunkter än vad vid utskottets behandling av ärendet kunnat förekomma. Utskottet förordade därför framställning till Kungl. Maj:t om utredning i ämnet.

Sedan riksdagen i skrivelse den 26 maj 1926, nr 262, bland annat anhållit om den av jordbruksutskottet förordade utredningen, remitterade Kungl. Maj:t ärendet till samtliga länsstyrelser, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, svenska landskommunernas förbund och svenska stadsförbundet. I avgivna utlåtanden gävo de flesta myndigheter sin anslutning till önskemålet om beredande av rösträtt åt arrendator för brukad fastighet. Fem länsstyrelser avstyrkte emellertid varje reform under hänvisning till jordägarens ansvar gentemot det allmänna för väghållningens fullgörande. Några länsstyrelser erinrade om att — såsom förut berörts — vissa beslut av vägstämma sträckte sina verkningar långt utöver arrendetiden, varför jordägarens medgivande borde erfordras för att arrendatorn skulle äga utöva rösträtt för fastigheten.

I proposition nr 244 till 1927 års riksdag framlade därefter Kungl. Maj:t förslag till ändring av 52 § väglagen. Sedan lagrådet framställt vissa erinringar mot förslaget avfattning, antogs detsamma av riksdagen med de av lagrådet ifrågasatta ändringarna.

I enlighet med riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t sedermera förut omförmälda lagen den 27 juni 1927 om ändring av vissa delar av väglagen, varigenom 52 § fick sin nu gällande avfattning.

När vi nu ifrågasätta en sådan ändring, att arrendator, som erlägger vägs-katt för brukad fastighet, även skall utöva rösträtten för fastigheten, tillåta vi oss att hänvisa till den motivering, som, enligt vad ovan sagts, lämnats i förenämnda motion. De däri framförda argumenten äga nämligen alltjämt i huvudsak aktualitet. Att motionärerna icke vågade taga steget fullt ut, utan endast ifrågasatte rösträtt för arrendator efter medgivande från jordägaren, torde hava dikterats av en — enligt vårt förmenande — omotiverad försiktighet.

Efter det berörda motion framlades hava emellertid nya skäl framträtt, som tala för en utvidgning av arrendatorernas möjlighet att å vägstämma göra sin mening hörd. Vägväsendets snabba utveckling har nämligen nödvändiggjort för vägkassorna att i allt större utsträckning helt övertaga vägunderhållet. Därigenom hava de tidigare prestationerna in natura försvun-

nit. Oss veterligt förekommer naturaunderhåll icke längre i något väghållningsdistrikt. Att utgörande av vägskatt, särskilt under nu rådande penningknapphet bland lantbrukarna, enkannerligen arrendatorerna, måste framstå såsom en betydligt svårare tunga än naturaunderhållet, torde ligga i öppen dag. Med de starkt ökade bördorna har givetvis arrendatorernas intresse av vägstämmornas beslut väsentligt ökat.

Ett annat förhållande, som medfört enahanda konsekvens, må anmärkas. Genom lag den 27 juni 1927 har nämligen andra kapitlet av förut omförmälda lagen om nyttjanderätt till fast egendom införts nya bestämmelser rörande arrendetidens minimilängd beträffande viss jord, som äges av bolag, ekonomisk förening samt vissa enskilda personer. Stadgandena ifråga avse fastighet med odlad jord till en areal av minst 4 och högst 25 hektar. Arrendetidens längd får i fall, där denna lag äger tillämpning, i regel icke understiga femton år — vid fideikommissarrende tio år — eller arrendatorns livstid. Genom dessa bestämmelser, som torde äga tillämpning på den huvudsakliga delen av arrendejorden i mellersta och södra Sverige, har den framförda invändningen, att åtskilliga vägstämmobeslut sträcka sina verkningar långt utöver arrendetiden, förlorat sin betydelse. En brukare, som skall innehava arrenderad fastighet minst femton år — respektive fideikommissarrende minst tio år, torde sakna anledning att onödigtvis genom dyrbara väganläggningar ytterligare öka den vägskatt, varför han själv i sista hand måste svara. Snarare torde i så fall jordägaren, särskilt i början av arrendeperiod, kunna äga ett visst intresse av stora vägförbättringar. Åtminstone bör detta gälla, därest fastighetens värde därigenom höjes. För en arrendator måste det i vart fall te sig synnerligen hårt och obilligt, att jordägaren — i många fall ett bolag eller en storgodsägare, som icke haft för avsikt att någonsin själv bruka den upplåtta fastigheten — skall äga rätt att utöva rösträtten för fastigheten. Jordägaren löper ju inga risker av att använda sin ifrågavarande rätt stiek i stäv mot arrendatorns intressen, dessa må nu avse själva vägskattens storlek eller valet av vägstyrelse. Under nuvarande jordbrukskris äro möjligheterna till extraförtjänster, bland annat genom gruskörning o. d., av synnerligen stor betydelse för de mindre lantbrukarna — och kanske i särdeles hög grad för arrendatorerna. Som vägstyrelsen äger beslutanderätt ifråga om dylka arbeten, ligger det givetvis i de smärre lantbrukarnas intresse, att vägstyrelsen får en sådan sammansättning, att deras strävanden åtminstone icke motarbetas.

Av det anförda torde framgå, att rättvisa och billighet kräva en ändring av nu gällande bestämmelser rörande arrendators rätt att utöva rösträtt å vägstämman. Någon så vidlyftig utredning i frågan, att den icke kan av riksdagen införskaffas, torde knappast vara erforderlig. Något skäl att i fall, då den s. k. norrländska arrendelagen äger tillämpning, föreslå en överflyttning av rösträtten å arrendatorn torde emellertid icke föreligga. Motionens syfte skulle nås genom att 52 § tredje stycket väglagen erhöles ungefär följande ändrade lydelse:

Rösträtten för jordbruksfastighet, som av ägaren upplåtits å arrende, skall, där skyldigheten att ansvara för vägs katt för fastigheten enligt gällande bestämmelser åvilar arrendatorn, utövas av denne. Anteckning härom skall verkställas i den i 59 § omförmälda vägfyrktalslängden.

Några större tekniska svårigheter av ett dylikt stadgande torde knappast uppstå. I vart fall böra icke sådana skäl få föranleda, att den ifrågasatta ändringen i väglagen därigenom hindras eller uppskjutes.

Med stöd av det anförda få vi hemställa,

att riksdagen måtte för sin del besluta dels om sådan ändring av 52 § väglagen, att arrendatorn, som för brukad fastighet utgör vägs katt, skall äga att å vägstämman utöva rösträtt för fastigheten, dels ock att bestämmelsen ifråga skall träda i kraft den 1 januari 1933.

Stockholm den 21 januari 1932.

Erik von Heland.

Axel Löfvander.